

- Muzdybaev K. Psykholohiya otvetstvennosti [Psychology liability] / Kuanyshbek Muzdybaev. – L. : Nauka, 1983. – 320 p.
5. Плахотный А. Ф. Свобода и ответственность (социологический аспект) / А. Ф. Плахотный. – Харьков : Наука, 1972. – 446 с.
Plakhotnyy A. F. Svoboda y otvetstvennost (sotsyolohycheskyi aspekt) [Freedom and responsibility (sotsyolohycheskyu aspekt)] / A. F. Plakhotnyy. – Kharkov : Nauka, 1972. – 446 p.
6. Прядеин В. П. Комплексное исследование ответственности как системного качества личности : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Прядеин В. П. – Екатеринбург : [б. и.], 1999. – 299 с.
Priadeyn V. P. Kompleksnoe yssledovanye otvetstvennosti kak system-noho kachestva lychnosty : dys. ... d-ra psykhol. nauk : 19.00.01 [Integrated study system how liability personality qualities : dis. ... dr. psychology. sciences : 19.00.01] / V. P. Priadeyn. – Ekaterynburh, 1999. – 299 p.
7. Савчин М. В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Савчин Мирослав Васильович. – К., 1997. – 410 с.
Savchyn M. V. Psykholohichni osnovy rozvytku vidpovidalnoi povedinky osobystosti : dys. ... d-ra psykhol. nauk : 19.00.07 [Psychological foundations of responsible person's behavior : dis ... dr. psychology. sciences : 19.00.07] / Savchyn Myroslav Vasylovych. – K., 1997. – 410 p.
8. Сагань І. А. Соціально-психологічні особливості відповідальності особистості в умовах складних життєвих ситуацій : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Сагань Іванна Андріївна. – К., 2010. – 258 с.
Sahan I. A. Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti vidpovidalnosti osobystosti v umovakh skladnykh zhyttievkykh sytuatsii : dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.05 [Social and psychological characteristics of individual responsibility in terms of difficult situations : thesis. ... candidate psychology. sciences : 19.00.05] / Sahan Ivanna Andriivna. – K., 2010. – 258 p.

УДК 159.922.76: 316.6

О. О. Ставицкий

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted January 25, 2015.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ІНВАЛІДИЗОВАНИМИ СТАВЛЕННЯ СОЦІУМУ ДО СЕБЕ

Стаття присвячена психологічному аналізу ставлення суспільства до людей з особливими потребами. У статті розкрито й уточнено поняття «гандикапізм» як суспільне явище, що актуалізується за рахунок негативних уявлень про неповносправних.

Подано результати емпіричного дослідження проявів гандикапізму, отримані за авторським опитувальником, який пройшов стандартизацію та апробацію. Показано ставлення до інвалідизованих осіб через їх сприйняття за параметрами: гнів, депресія, відраза, презирство, страх, ворожість, тривога, егоїзм, прагнення до домінування, антипатія, інтолерантність, упередженість, нерозвинена емпатія. Аналіз отриманих результатів дав змогу визначити, що значна частина людей з обмеженими фізичними можливостями сприймає ставлення до себе оточення як нейтральне, що засвідчує домінування показників середнього рівня за більшістю шкал. Менша частина неповносправних відзначає, що люди, які їх оточують, ставляться до них позитивно, однак є опитувані, які стверджують, що соціум їх не приймає, проявляє щодо них ворожість, нетерпимість, сприймає упереджено. Особлива увага приділена розгляду саме таких даних, оскільки вони засвідчують, що людина з особливими потребами відчуває прояви гандикапізму до себе з боку соціуму. Найбільш високими були показники за шкалою «Антипатія», «Упередженість» і «Нерозвинена емпатія». Це вказує на те, що інвалідизовані респонденти особливо гостро відчувають з боку соціуму негативне ставлення до себе, страждають від неадекватності їх оцінки, стереотипізованості погляду на індивідів та нездатності суспільства зрозуміти людину з обмеженими можливостями, проявити до неї співчуття.

Ключові слова: соціум, установка, інвалідність, інвалідизований, гандикапізм.

Stavitskiy O. O. The Disabled People's Perception of Society Attitude Towards Them. The article is devoted to the analysis of the psychological attitude towards people with disabilities. The article reveals and clarifies the concept of «handicapism» as a social phenomenon that is updated by the negative perceptions of disabled people. The results of empirical research of handicapism aspects obtained with the help of a questionnaire which is valid and tested are represented. The attitude towards disabled is shown through their perception of the parameters such as: anger, depression, disgust, contempt, fear, hostility, anxiety, selfishness, desire to dominate, aversion, intolerance, prejudice, poor empathy. Analysis of the results allowed us to determine that a significant proportion of people with disabilities perceive the treatment of others as neutral, as evidenced by the dominance of the average level for most scales. A minority of disabled notes that surrounding treat them positively, but there are respondents who say that society does not accept them, reveals hostility, intolerance, perceives bias. Special attention was paid to the consideration of such data, as it indicates that people with disabilities experience signs of handicapism on the part of society. The highest rates were on scales «Dislikes», «Biased» and «Underdeveloped empathy». This indicates that disabled respondents especially acutely are aware of the negative attitude of society towards them, suffer from the inadequacy of their assessment, stereotypes about disabled and the inability of society to understand a person with disabilities, to reveal sympathy.

Keywords: society, setting, disability, disabled, handicapism.

Ставицкий О. А. Особенности восприятия инвалидизированными отношения социума к себе. Статья посвящена психологическому анализу отно-

шення общества к людям с особыми потребностями. В статье раскрывается и уточняется понятие «гандикапизм» как общественное явление, которое актуализируется за счет негативных представлений об инвалидизированных. Представлены результаты эмпирического исследования проявлений гандикапизма, полученные с использованием авторского опросника, который прошел стандартизацию и апробацию. Показано отношение к инвалидизированным через их восприятие по параметрам: гнев, депрессия, отвращение, презрение, страх, враждебность, тревога, эгоизм, стремление к доминированию, антипатия, интолерантность, предвзятость, неразвитая эмпатия. Анализ полученных результатов позволил определить, что значительная часть людей с ограниченными физическими возможностями воспринимает отношение к себе окружающих как нейтральное, о чем свидетельствует доминирование показателей среднего уровня по большинству шкал. Меньшая часть инвалидизированных отмечает, что окружающие относятся к ним положительно, однако есть опрашиваемые, которые утверждают, что социум их не принимает, проявляет по отношению к ним неприязнь, нетерпимость, воспринимает предвзято. Особое внимание уделялось рассмотрению именно таких данных, поскольку они свидетельствуют о том, что человек с особыми потребностями чувствует проявления гандикапизма к себе со стороны социума. Наиболее высокими были показатели по шкале «Антипатия», «Предвзятость» и «Неразвитая эмпатия». Это указывает на то, что инвалидизированные респонденты особенно остро ощущают со стороны социума негативное отношение к себе, страдают от неадекватности их оценки, стереотипизованности взгляда на инвалидизированных и неспособности общества понять человека с ограниченными возможностями, проявить к нему сочувствие.

Ключевые слова: социум, установка, инвалидность, инвалидизированный, гандикапизм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Низка невіршених економічних, політичних, психологічних, медичних проблем у нашій державі підсилює дію чинників, які істотно впливають на загальне здоров'я населення та окремо взятої людини й призводять до збільшення кількості людей із вадами здоров'я. Так було ще рік тому, а сьогодні збільшення інвалідів в Україні стрімко зростає у зв'язку із воєнними діями: крім фізичного каліцтва, понад 80 % учасників АТО страждають посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Зростання неповносправної частини населення стає проблемою державного рівня, оскільки не помічати їх існування стає неможливо, немислимо ізолювати їх від соціуму.

За критерієм «інвалід – здоровий» суспільство розділено на дві категорії. Характер відносин між цими великими соціальними групами доволі складний та неоднозначний: з одного боку, наявність фізичної вади викликає певне співпереживання більшої частини насе-

лення, з іншого – тілесний недолік супроводжується ПТСР, відповідно, психічний розлад «відштовхує», створює психологічний бар'єр між інвалідизованою та здоровою частинами соціуму.

Серед багатьох явищ, які фіксують дискримінацію, наявність упереджень та деструктивних установок, особливо небезпечний гандикапізм, який характеризується негативним ставленням до інвалідизованих людей.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Д. Л. Ветліб [1] в «Енциклопедії психології» (Р. Корсіні (Raymond Corsini)) та А. Ауербах (Auerbach)) поняття «гандикапізм» тлумачить як забобони стосовно осіб з відхиленнями від норми, тобто воно стає різновидом расових і гендерних стереотипів, наявних у суспільстві як у відкритих, індивідуальних й інституціональних, так і в прихованих, латентних формах.

Погоджуємося із цією думкою й трактуємо «гандикапізм» як суспільне явище, що актуалізується за рахунок негативних уявлень про неповносправних. Такі погляди містяться в суспільній свідомості та виявляються на несвідомому рівні як колективне підсвідоме (архаїчні стереотипи), що функціонують за рахунок архетипів [2].

Мета та завдання статті полягають у з'ясуванні рівня прояву гандикапізму в суспільстві та з'ясуванні психологічних особливостей ставлення здорової частини соціуму до неповносправних.

Методи та методики. Для емпіричного вивчення рівня сформованості гандикапізму в суспільстві ми створили, стандартизували й апробували опитувальник [3]. Методика дає змогу визначити, як інвалідизовані особи оцінюють ставлення до них. Дослідження проводили у п'яти областях України у 2008–2010 рр. Чисельність вибірки становила 1200 осіб.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Отримані дані подано в таблиці 1.

Показники за шкалою «Гнів», які вказують на високий її рівень, властиві 11,5 % обстежуваних. Вони вважають, що люди сприймають їх негативно, демонструючи прояви агресії. Оптанти допускають, що спілкування з ними викликає в оточення ворожість, роздратування, при цьому причину вбачають саме в інвалідності, яка зумовлює стереотипне сприйняття.

Середній рівень за цією шкалою властивий 60,8 % інвалідизованих осіб, які вважають ставлення до них несприятливим. Вони переконані, що їхній фізичний дефект не дає змогу іншим об'єктивно

Таблиця 1

Особливості ставлення суспільства до інвалідизованих (%)

Шкали \ Рівні	Високий	Середній	Низький
Гнів	11,5	60,8	27,7
Депресія	2,7	55,0	42,3
Відраза	17,3	58,0	24,7
Презирство	15,3	58,0	26,7
Страх	12,8	52,6	34,6
Ворожість	18,2	67,0	14,8
Тривога	12,7	64,6	22,7
Егоїзм	17,2	68,4	14,4
Прагнення до домінування	18,7	69,0	12,3
Антипатія	22,3	59,0	18,7
Інтолерантність	19,4	66,0	14,6
Упередженість	34,7	55,1	10,2
Нерозвинена емпатія	20,2	65,2	14,6

оцінити їх та неупереджено до них ставитися, що люди в певних ситуаціях відчувають гнів при контактах з ними та пояснюють це відсутністю бажання краще їх пізнати, зрозуміти специфіку життя неповносправного.

Низький рівень притаманний 27,7 % опитуваних, які не відчувають ворожості та агресії з боку оточення. Вони вважають, що здорові люди не відчувають при спілкуванні з ними роздратування, не виявляють негативних емоцій та не поводять себе деструктивно.

Аналіз за шкалою «Депресія» дає змогу визначити, що високий рівень притаманний 2,7 % респондентів. Тобто незначна частина інвалідизованих осіб стверджує, що контакти з ними можуть викликати в людей, які їх оточують, стан депресії та фрустрації, призводити до тривалого зниження настрою та працездатності.

Середній рівень простежуємо в 55 % опитаних, які вважають, що контакти з ними можуть провокувати в здорових людей незначне підвищення тривожності, виникнення дискомфорту та апатії. Вони стверджують, що саме їх зовнішній дефект змушує людей, які їх оточують, почуватися невпевнено та викликає астеничні емоції.

У 42,3 % респондентів проявляється низький рівень за цією шкалою. Вони не вважають, що контакт з ними може викликати в здорових людей депресивний стан, деструктивно на них впливати.

За шкалою «Відраза» високий рівень демонструє 17,3 % опитуваних, які стверджують, що люди, які їх оточують, відчувають щодо них огиду, не здатні сприйняти їх як повноцінних людей. Саме інвалідизуючий дефект стає визначальним в оцінці неповносправного та зумовлює небажання здорової людини з ним спілкуватися. Це призводить до того, що інвалідизований перестає почуватися впевнено, прагне обмежити своє спілкування колом родичів.

Середній рівень притаманний 58 % опитантів, які вважають, що здорові люди відчувають стосовно них відразу, однак відкрито цього не демонструють, намагаючись використовувати соціально схвалювані моделі поведінки. Такі респонденти відчувають неприйняття з боку людей, які їх оточують, в окремих ситуаціях взаємодії з ними.

Низький рівень за цією шкалою проявляється у 24,7 % неповносправних, які переконані в тому, що не здатні викликати в людей, які їх оточують, відчуття відрази. Вони вважають, що хоча здорові люди і відчувають до них негативні емоції, огиди в них не виникає.

Показники за шкалою «Презирство», що вказують на високий її рівень, притаманні 15,3 % осіб, які вважають, що інші відчувають до них зневагу. Таке ставлення інвалідизовані сприймають особливо болісно, це викликає у них зниження самооцінки та самоповаги.

Середній рівень властивий 58 % респондентів, які стверджують, що в певних ситуаціях відчувають прояви презирства щодо себе. Такі опитанти схильні сприймати соціум як загрозливе середовище, оскільки не почувуються в ньому комфортно, очікуючи на зневагу та неприйняття.

У 26,7 % досліджуваних проявляється низький рівень за цією шкалою. Вони не вважають, що люди, які їх оточують, із презирством ставляться до них та почувуються в соціумі досить комфортно.

За шкалою «Страх» високий рівень характерний для 12,8 % обстежених, які переконані, що при контактах з ними здорові люди відчувають занепокоєння та збентеження, втрачають упевненість. Вони вважають, що їхні фізичні дефекти змушують оточення почуватися дискомфортно, викликають почуття страху.

Середній рівень властивий 52,6 % респондентів, які рідко відчувають, що викликають в оточення страх, оцінюють ставлення до себе як прийнятне. Опитанти вважають, що окремі люди почувуються під час контактів з ними невпевнено, схильні до демонстрації неадекватних реакцій на ситуацію взаємодії.

Низький рівень характерний для 34,6 % обстежених, які не вважають, що контакти з ними здатні спровокувати відчуття страху та тривоги. Вони думають, що здорові люди при спілкуванні з ними почувуються комфортно, у них не виникає остраху через можливість заразитися хворобою, що призвела до інвалідизації, чи опинитися на місці респондента.

Показники за шкалою «Ворожість», що вказують на високий її рівень, виражені у 18,2 % опитантів, які сприймають ставлення до них як негативне, відчують неприйняття та деструктивні тенденції в їх оцінці. Інвалідизовані особи вважають, що соціум не готовий сприйняти їх, ставиться до них як до тягаря, людей, що непотрібні суспільству.

Середній рівень властивий 67 % обстежуваних, які розцінюють ставлення до них як несприятливе, однак виражених проявів ворожості не відчують. Інвалідизовані особи вважають, що соціум схильний до неадекватного їх оцінювання, проявляє негативні емоції щодо неповносправних.

Низький рівень притаманний 14,8 % опитантів, які сприймають ставлення до них суспільства як нейтральне чи позитивне, не відчують агресії з боку оточення. Респонденти почувуються впевнено, не очікують деструктивних дій стосовно себе від людей, які їх оточують.

Показники за шкалою «Тривога», що засвідчують високий рівень її вираження, простежуємо у 12,7 % опитуваних, які вважають, що спілкування з ними зумовлює появу занепокоєння та дискомфорту, змушує людей почуватися невпевнено. Дискомфорт та тривогу викликає нездатність виробити оптимальну модель взаємодії з неповносправною особою, наявність фізичних дефектів, які відрізняють її від здорових людей за виглядом та особливостями функціонування.

Середній рівень притаманний 64,6 % опитантів, які вважають, що контакти з ними здатні викликати в оточення незначне підвищення тривоги та появу дискомфорту і занепокоєння, що актуалізується в окремих ситуаціях взаємодії.

Низький рівень властивий 22,7 % опитуваних, які переконані, що спілкування з ними не здатне значною мірою змінити емоційний стан співрозмовника, викликати фрустрацію чи тривогу. Люди ставляться до них, як до здорових, не відчуючи в процесі взаємодії дискомфорту через їхні фізичні вади.

За шкалою «Егоїзм» високий рівень переважає у 17,2 % опитантів, які стверджують, що люди, які їх оточують, поведуться з ними

неетично, зосереджені лише на власних потребах та проблемах, не здатні вислухати та зрозуміти «інших». Таке ставлення призводить до того, що інвалідизована особа відчувається дискомфортно, відчуває, що люди довколо сприймають його як тягар, не розуміють його переживань та специфіки життя.

У 68,4 % опитуваних проявляється середній рівень. Вони часто відчувають байдужість людей, їхнє небажання допомогти та зрозуміти неповносправного. Такі опитанти страждають від того, що їм не приділяють достатньої уваги, прагнуть обмежити контакти з ними.

Низький рівень властивий 14,4 % респондентів, які не вважають, що довколишні егоїстично поведуться при взаємодії з ними. Опитанти не сприймають здоровий соціум як вороже середовище, комфортно себе в ньому відчувають та розраховують на підтримку.

За шкалою «Прагнення до домінування» високий рівень проявляється у 18,7 % респондентів які відчувають тиск з боку оточення, вважають, що люди ставляться до них зверхньо, не сприймають їх як повноцінних. Такі інвалідизовані переконані, що здорові люди не здатні ставитися до них як до рівних собі, відчувають до себе зневагу та презирство. Це може провокувати появу в інваліда комплексу неповноцінності, призводити до зниження самооцінки та формування негативного ставлення до себе.

Середній рівень притаманний 69 % досліджуваних, які в певних ситуаціях відчувають, що оточення сприймають їх не так, як здорових людей, оскільки фізичний дефект детермінує появу багатьох установок та стереотипів. Опитанти відчувають прояви зверхнього ставлення до себе, страждають від зневаги.

Низький рівень властивий 12,3 % опитаних, які вважають, що соціум сприймає їх як повноцінних членів, здатних принести користь суспільству та функціонувати на рівні зі здоровими людьми. Такі респонденти не відчувають себе неповноцінними, відчувають частину суспільства, не страждають від ізоляції та відторгнутості.

Показники за шкалою «Упередженість», що вказують на високий її рівень, виражені у 22,3 % опитантів, які вважають, що соціум не здатен їх адекватно оцінити, приписує їм такі риси, як неповноцінність, меншовартість. Респонденти сприймають соціум як вороже середовище, де інвалідизований не може проявити себе, оскільки здорові люди не бажають його прийняти, спілкуватися та взаємодіяти з ним.

У 59 % обстежених виявлено середній рівень за цією шкалою. Оптанти відчують прояви упередження щодо себе, однак вони не набувають достатньої сили, щоб значною мірою вплинути на самооцінку інвалідизованої особи, зменшити її бажання бути інтегрованою до соціуму.

Низький рівень притаманний 18,7 % досліджуваних, які оцінюють ставлення здорових людей до себе як адекватне та не вважають, що в суспільстві переважають негативні стереотипи щодо неповносправних.

Аналіз даних за шкалою «Інтолерантність» вказує на прояви високого рівня в 19,4 % оптантів, які відчують нетерпиме ставлення до себе. Респонденти вважають, що соціум негативно їх оцінює через наявність фізичної вади, яка змушує зараховувати інвалідів до категорії «чужих», зумовлює появу стереотипів та неадекватної оцінки.

Середній рівень властивий 66 % оптантів, які певною мірою відчують, що здорові люди не здатні їх зрозуміти та прийняти. Вони вважають, що люди довкола проявляють до них неприязнь, ставляться з презирством та відразою, не здатні усвідомити, з якими труднощами їм доводиться стикатися.

У 14,6 % респондентів проявляється низький рівень за цією шкалою. Такі оптанти сприймають ставлення до них оточення як позитивне та толерантне, відчують розуміння й підтримку з боку суспільства, розраховують на допомогу.

За шкалою «Упередженість» високий рівень проявляється в 34,7 % опитуваних, які вважають, що соціум наповнений негативними уявленнями щодо інвалідів, які насправді не відповідають дійсності. Зокрема, людина з обмеженими можливостями сприймається як неповноцінна, повністю залежна, не здатна до професійної самореалізації, побудови сімейних стосунків тощо.

Середній рівень за цією шкалою властивий 55,1 % осіб, які відчують певні прояви упередженості щодо себе і вважають, що люди, які їх оточують, не здатні сприйняти їх як повноцінних та схильні до стереотипізованої оцінки людини з обмеженими можливостями.

Низький рівень переважає у 10,2 % респондентів, які не відчують упередженості соціуму та переконані, що люди здатні їх зрозуміти й побудувати ставлення до них на основі об'єктивної оцінки особистісних якостей, а не негативних уявлень, що панують у соціумі.

Показники за шкалою «Нерозвинена емпатія», що вказують на її високий рівень, притаманні 20,2 % опитуваних, які вважають, що

люди, які їх оточують проявляють байдужість до їхніх проблем та переживань, не цікавляться специфікою їхнього життя й намагаються обмежити контакти з ними. Такі оптанти не очікують від здорових людей підтримки та розуміння, переконані в тому, що ті не нададуть їм необхідної допомоги.

Середній рівень властивий 65,2 % обстежуваних, які сприймають здорове оточення як таке, що лише в окремих випадках здатне зрозуміти їхні почуття та переживання, проявити емпатію. Зазвичай соціум залишається безпристрасним до проблем інвалідів, не цікавиться тим, як вони пристосовуються до умов життя.

У 14,6 % оптантів простежуємо низький рівень за цією шкалою. Це свідчить про те, що вони вважають людей, які їх оточують, такими, що здатні зрозуміти їхні потреби та переживання, на собі відчувати ті емоційні стани, які переживає особа з функціональними обмеженнями.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз отриманих результатів дав змогу визначити, що значна частина людей з обмеженими фізичними можливостями сприймає ставлення до себе оточення як нейтральне, про що свідчить домінування показників середнього рівня за більшістю шкал. Менша частина неповносправних відзначає, що люди, які їх оточують, ставляться до них позитивно, однак є опитувані, які стверджують, що соціум їх не приймає, проявляє щодо них ворожість, сприймає упереджено. Особлива увага приділена аналізу саме таких даних, оскільки вони засвідчують, що людина з особливими потребами відчуває прояви гандикапізму до себе. Найбільш високими були показники за шкалою «Антипатія», «Упередженість» і «Нерозвинена емпатія». Це вказує на те, що респонденти особливо гостро відчувають з боку соціуму негативне ставлення до себе, страждають від неадекватності їх оцінки, стереотипізованості погляду на людину з обмеженими можливостями та нездатності суспільства зрозуміти її, проявити до неї співчуття.

Перспективи подальших розвідок цього питання ми вбачаємо у дослідженні вікових, статевих, освітніх та інших аспектів у проявах гандикапізму.

Література

1. Корсини Р. Энциклопедия психологии [Электронный ресурс] / Р. Корсини, А. Ауэрбах. – Режим доступа : http://enc-dic.com/enc_psy/Gandikap-6053.html. – Название с экрана. Дата обращения 01.08.2008.

- Korsini R. Enciklopedia psihologii [Encyclopedia of psychology] [Elektronniy resurs] / R. Korsini, A. Ayerbox. – Resim dostupa : http://enc-dic.com/enc_psy/Gandikap-6053.html. – Nazvanie s ekrana. Data obrashenia 01.08.2008.
2. Ставицький О. О. Психологія гандикапізму : монографія / О. О. Ставицький. – Рівне : ПринтХаус, 2011. – 376 с.
Stavitskiy O. O. Psihologia gandikapizma [Psychology gandycaps] : monografia / O. O. Stavitskiy. – Rivne : PrintHays, 2011. – 376 p.
3. Ставицький О. О. Психологія проявів гандикапізму та їх регуляція: дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія. Історія психології» / Ставицький О. О. – К., 2014. – 595 с.
Stavitskiy O. O. Psihologia projaviv gandikapizma ta ih regyljacia [Psychology of handicaps manifestations and their regulation] : dis. ... d-ra psihol. nayk : spec. 19.00.01 «Zagalna psihologia. Istoria psihologii» / O. O. Stavitskiy. – K., 2014. – 595 p.

УДК 159.922.73:004

О. В. Стрільчук

Received June 19, 2014;

Revised July 17, 2014;

Accepted July 25, 2014.

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАХОПЛЕНОСТІ НА РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Запропонована публікація містить аналіз результатів емпіричного дослідження, проведеного серед учнів 7-го та 9-х класів однієї із загальноосвітніх шкіл Києва на предмет наявності ризику комп'ютерної залежності та його взаємозв'язок із рівнем розвитку рефлексії. В дослідженні було висунуто гіпотезу про те, що високий рівень захопленості комп'ютером гальмує розвиток рефлексії в підлітків як механізму регуляції поведінки. Дослідження охопило 48 учнів та складалося з двох послідовних етапів: вимірювання рівня захопленості комп'ютером та вимірювання рефлексії серед опитаних школярів. Результати анкетування продемонстрували достатньо високий рівень комп'ютерної та інтернет-активності учнів. Більша частина респондентів, а саме 26 осіб зазначили, що вони часто та дуже часто грають у комп'ютерні ігри. Серед зазначеної групи опитаних кількість дівчат склала шестеро осіб. Крім частоти гри у комп'ютерні ігри вказані учні продемонстрували високий рівень активності також у інших видах інтернет-практик, а саме: реєстрація у соціальних мережах та часте їх відвідування, перебування в мережі від 4-х та більше годин на добу. Аналіз ставлення учнів до низки критично-оціночних суджень, спрямованих на більш